

СЛОБОДНИ НЕУПРАВНИ ГОВОР У РОМАНУ ЏЕЈН ОСТИН ГОРДОСТ И ПРЕДРАСУДА: УПОТРЕБА И ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Апстракт: У овом раду ћемо анализирати слободни неуправни говор у роману Гордост и предрасуда (Pride and Prejudice) Џејн Остин и његове преводне еквиваленте српском језику. Како је слободни неуправни говор изузетно актуелна тема у последњих неколико година, одлучили смо се за његово анализирање у роману британске књижевнице која је позната, између осталог, по његовој употреби. Најпре ћемо дати преглед одлика и показатеља слободног неуправног говора у садашњој литератури, а затим и његову употребу у поменутом роману и његове формалне индикаторе, на крају и поређење превода и оригинала романа, у смислу доследности превода слободног неуправног говора и свих његових одлика. Истраживање показује да у преводу није увек доследно пренет слободни неуправни говор, а и полифоничност се губила на појединим местима. Слагање времена, као индикатор слободног неуправног говора у енглеском језику, било је најпроблематичније у преводу на српски, где не постоји његов еквивалент. Што се тиче транслатологије, слободни неуправни говор се показао као изузетно захтеван и компликован за превођење, што изискује закључке да је потребно његово детаљно познавање пре превођења на српски језик.

Кључне речи: *слободни неуправни говор, језик дијалога, транслатологија, полифоничност*

1. Особености слободног неуправног говора

Туђи говор је у последње време изузетно актуелна и популарна тема, најпре у наратологији, а затим и у стилистици, поетици и лингвистици уопште. Када говоримо о овој тематици, не можемо, а да не поменемо Бахтина за кога је је туђи говор „говор говор у говору, исказ у исказу, али и говор о говору и исказ о исказу“ (Бахтин 1980:128). Постоје две основне врсте туђег говора, управни и неуправни, при чему се комбинацијом њихових елемената приликом преношења туђег говора добија слободни неуправни говор или неправи управни говор (Ковачевић 2012: 25).

¹ milicak@hotmail.com

Оно што одликује савремена прозна дела свакако је слободни неуправни говор, који је због својих специфичности и најзахтевнији у смислу стилистичке анализе, а који је истовремено и најтежи за уочавање, због одсуства формалних карактеристика. Како истиче Ковачевић (2012), у СНГ-у, употребом заменица и глагола из перспективе приповедача пре свега, можемо уочити особености неуправног говора, али одсуством ауторске дидактике и везивног елемента, овај тип говора одудара од карактеристика правог неуправног говора. Поједини аутори (Зечевић 2013) тврде да је управо необична структура слободног неуправног говора допринела његовој великој популарности.

Слободни неуправни говор је стилско средство, карактеристично за наративни дискурс, па га ни новија прагмолингвистичка разматрања не заобилазе. Каравесовић тврди (Каравесовић 2010: 43) да је „слободни неуправни говор појава која стоји на пола пута између непосредног и посредног навођења, и чија се интерпретација у великој мери заснива на адекватној прагматичкој анализи“. Граматички, слободни неуправни говор има одлике и управног неуправног говора – поседује експресивност и независну конструкцију управног говора, али и приповедање у трећем лицу, карактеристично за неуправни говор.

Слободни неуправни говор не можемо, међутим, посматрати независно од прагматичких и семантичких одлика текста. Па тако, Рајић каже (Рајић 2010: 7) да „за разлику од управног и неуправног говора, који испољавају стабилан синтаксички образац, по коме се увек могу идентификовати, СНГ [слободни неуправни говор] се одликује амбивалентном и нетранспарентном структуром, тако да је његова идентификација могућа само на основу информације, коју пружа контекст“.

У већини речника и приручника, дефиниција слободног неуправног говора своди се на то да он представља комбинацију гласа наратора и гласа приповедача. Исто тако, важи правило да се слободни неуправни говор никада не среће у разговорном стилу, већ искључиво у писању, у књижевноуметничком стилу. Слободним неуправним говором, заправо, представља се говор књижевног јунака уз неизоставну употребу најчешће трећег лица (или и другог и првог) чиме је граница између говора аутора и говора лика прилично нејасна. Можемо закључити да слободни неуправни говор представља својеврстан начин репрезентовања говора одређеног лика, уз честу употребу трећег лица, а само приповедање се одвија између наратора који преноси размишљања лика и самог лика, приликом чега не знамо увек тачно ко шта каже. Резултат овога је прича која може да има два приповедача – прича са два потенцијална приповедача, чија улога припада аутору или јунаку самог дела (Зечевић 2013:117).

Слободни неуправни говор можемо најпре препознати по одсуству везника субординације, затим одсуству глагола који уведе неуправни говор, као и по експресивности и ауторовој субјективности, што није карактеристично за неуправни говор.² У слободном неуправном говору имамо и узвике и питања. Доминантна је употреба прошлог времена, што у енглеском језику резултира слагањем времена. Прошло време се у овом случају неретко односи и на прошлост, и на садашњост и будућност. Најучесталија је употреба трећег лица.

Што се тиче слободног неуправног говора у енглеском језику, већ смо рекли да је слагање времена једна од главних карактеристика овог типа говора, што у српском језику није случај, због чега је његова идентификација отежана. Исто тако, у енглеском језику имамо и појаву инверзије у питањима, због самих граматичких и синтаксичких правила енглеског језика. Као и у српском језику, и у енглеском језику за анализу слободног неуправног говора најнеопходније је познавање контекста. С друге стране, Бахтин (1980) каже да се морамо осврнути и на прагматичке и синтаксичке аспекте овог типа говора, а не само на граматичке, због његове двосмислености. Та двосмисленост често резултира преплитањем перспектива наратора и ликовва, као и референцијалним недоумицама што додатно отежава преводилачки посао.

2. Методологија рада

У наредном делу рада, најпре ћемо анализирати слободни неуправни говор (у даљем тексту СНГ) у оригиналном тексту, а затим га упоредити у енглеском и у српском језику, односно реализације СНГ-а у оба језика, на основу примера из дела *Гордост и предрасуда* (*Pride and Prejudice*) на енглеском језику, и његовом преводу на српски. Намера је да се покаже да ли и колико се СНГ задржава у преводу и које су потешкоће са којима се преводилац сусреће приликом превода оваквих граматичких и стилистичких (па и прагматичких) категорија. Критеријуми идентификације свакако почивају на нивоу синтаксе и семантике, али и прагматике, с обзиром на то да су то важни фактори у распознавању СНГ-а.

Иако постоје многобројне сличности, разлике у реализацији и формалним показатељима СНГ-а у српском и енглеском језику јесу знатне, а наша претпоставка је да ће се оне највише огледати у разлици у слагању времена. Слагање времена је карактеристично за енглески језик, док у српском језику не постоји слична конвенција, тако да је и то једна од главних потеш-

² Иако је један од показатеља еспресивности, императив се никада неће наћи у слободном неуправном говору.

коћа за преводиоце. То је један од главних разлога што је у последњих неколико година СНГ у центру не само лингвистичких, књижевних и нараторолошких тема, већ и тема транслатологије и примењене лингвистике.

3. Превођење слободног неуправног говора

Динамика СНГ-а, честа промена перспективе онога који говори, пребацивање са јунака на наратора и обрнуто представља велики проблем за преводиоца. Неопходно је знати све одлике СНГ-а да би се правилно превео, јер једна карактеристика често није довољна за његово уочавање. Иницијални проблем приликом превођења представља управо то – уочавање и идентификација СНГ-а, јер да би се превео доследно, СНГ мора најпре да се идентификује. Уколико имамо деиктичке изразе, слагање времена, треће лице и експресивне маркере, онда нема дилеме. Међутим, реткост је имати све ове елементе на једном месту.

Па тако, ако узмемо у обзир ортографске маркере и граматичке маркере, није могуће поуздано идентификовати СНГ на основу њих, јер неретко изостају. Заменице су такође проблематичне, како због слагања времена, односно категорије лица, тако и због могућности јављања у сва три лица јединине. Тумачење СНГ-а додатно је отежано и тиме што се често изјаве могу приписати и лику и приповедачу. Многи аутори говоре о двогласју (*dual voices*) у делима где се користи СНГ.³ Међутим, у преводу на неки други језик, појављује се и глас преводиоца. Па тако, Басау каже да можемо приметити присуство преводиоца на основу избора које он начини при преводу, јер „бирајући између дијалога који је мање или више директан од оригинала, преводилац може довести до губљења једног од гласова“ (Bosseaux 2007: 55-100). У преводу који смо ми анализирали, примећено је да није адекватно пренета полифоничност, као једна од типичних одлика СНГ-а, већ је у већини случајева превођена монофоничним исказима.

Потешкоће у превођењу СНГ-а свакако варирају у зависности од тога на који се језик преводи, од стилских, међујезичких (па и у културних) разлика. Што се тиче нашег случаја, превођења СНГ-а на српски језик, највећа потешкоћа је свакако одсуство слагања времена у српском језику, односно његово присуство у енглеском. То указује на потенцијалне проблеме приликом превођења заменица, глаголских времена и деиктичких израза.

³ „Слободни неуправни говор увек представља стилско двогласје, јер комбинује одлике два дискурзивна догађаја, два стила, два језика, два гласа, два семантичка и аксиолошка система где један припада приповедачу, а други лику.“ (Prins 2011: 185)

4. Анализа примера слободног неуправног говора у роману *Гордост и предрасуда* и преводних еквивалената у српском језику

Одабрали смо дело које је написала Џејн Остин, управо због тога што је, између осталог, СНГ типичан за њене романе и зато што су сва дела преведена на српски језик, а извор који смо ми користили има више верзија превода. Ми смо одабрали превод из 2011. године.

Гордост и предрасуда је мешавина гласа наратора и гласа ликова, односно дијалога тако да обилује слободним неуправним говором. Роман је написан у трећем лицу јединине, а наратор није истовремено и лик. Што се тиче прозних дела на енглеском језику, СНГ је коришћен највише у 19. веку и почетком 20. века, кад је и овај роман настао. СНГ је компликован за уочавање у тексту, и тешко се објашњава, па је дуго времена владало мишљење да писци несвесно користе овај облик туђег говора. Познаваоци Џејн Остин тврде да, када је отпочела са писањем, она је сасвим несвесно у својим делима користила иновативну технику која је касније постала позната под називом „слободни неуправни дискурс“, а која је постала обележје њених романа. Иако није била први аутор који користи овај тип говора у својим делима (Гете је то урадио много раније), била је први аутор који користи СНГ на енглеском језику, доследно и опсежно. Остали писци су је пратили (Џојс, Вурцинија Вулф, Кафка), али управо је Џејн Остин поплочала пут овој приповедној техници и „показала како се то ради“ (Фулертон 2013: 39).

У свим романима Џејн Остин, дакле, наилазимо на примере СНГ-а, негде мање, а негде више. Може се лако закључити да Остин у својим делима има исто или слично виђење света и перспективу о њему као и њени женски ликови. Поставља се питање, онда, које је заправо становиште, или тачка гледишта наратора, а које лика. Многи критичари су тврдили да је ово двосмислено, и да морамо узети у обзир постојање „двогласја“ (*dual voice*), бар када је у питању ова наративна техника. Наратор и лик се, на изванредан начин, спајају, углавном у корист лика, па можемо рећи да наратор уступа место лику, али га никада у потпуности не напушта. То спајање, дакле, најчешће резултира одсутношћу наратора. Наратор помаже, на изванредан начин, да се приближимо лику, да разумемо његов ток свести. Ове одлике је изузетно тешко доследно пренети у преводу са енглеског, па се преводиоци сусрећу са потешкоћама које су узроковане постојањем СНГ-а и његове улоге у тексту, као што ћемо видети у примерима који следе.

У првом примеру, можемо видети присутност/одсутност наратора (Елизабет је управо сазнала да је њена сестра побегла са Викамом).

(1) She had never perceived while the regiment was in Hertfordshire, that Lydia **had** [← has] any partiality for him; but she was convinced that Lydia

had wanted [← wanted] only encouragement to attach herself to any body. Sometimes one officer, sometimes another, **had been** [← was] her favourite, as their attentions raised them in her opinion. Her affections **had been** [← were] continually fluctuating, but never without an object. The mischief of neglect and mistaken indulgence towards such a girl!—oh! how acutely **did** [← does] she now feel it. (*Pride and Prejudice* XLVI: 160).

(1) Никада није опазила, док је пук био у Хартфордширу, да Лидија **осећа** икакву наклоност према њему; али је била уверена да Лидији **треба** само мало подстрека па да се веже за неког. Некад је овај, а некад онај официр био њен миљеник; то је зависило од тога ко јој се више удвара. Њена осећања **била су** нестална, али **никад нису била** без љубимца. **Сад** је јасно **осећала** размере грешке што се није више утицало на такву девојку и што јој се превише пуштало на вољу. (*Гордост и предрасуда* XLVI: 264).

Овај пасус почиње индиректним преношењем Елизабетиних мисли, пре него што се сам наратор умеша. Наиме, наратор употребљава исти језик који Елизабет користи, исте реченичне конструкције и лексику, али задржава треће лице једнине, што нам указује на то да наратор и Елизабет имају исту „свест“ (“oh! how acutely did she now feel it”). Да је у питању свест и размишљање Елизабет Бенет, онда би заменице и времена били дословно пренети, односно њена мисао би била дословно цитирана. Овде, дакле, СНГ указује читаоцу да се наратор слаже са Елизабет. Ово је једна од најкарактеристичнијих особина СНГ-а, јер како каже Лоц (Лоц 1990: 126), овај тип туђег говора допушта аутору интимни приступ у саме мисли лика.

Исто тако, у овом једном пасусу се налазе скоро све карактеристике СНГ, од трећег лица, преко експресивности (*Oh!*), знака интерпункције, деиктичких фраза (*Now*), као и комбиновање садашњег прилога за време са прошлим временом, указујући тиме „на ко-темпоралност наратије у прошлом времену и деиксу за садашње и будуће време“ (Бринтон 1980: 336).

Употребом деиктичких средстава, попут *here, now, this*, иначе, указује се на сагледавање ситуације из перспективе лика, а не аутора дела, што нам је овде још једно помоћно средство за разрешавање недоумица. Уколико би се ситуација сагледала из перспективе аутора, деиктичка средства би услед слагања времена, које је неизоставно обележје неуправног говора у енглеском језику, била промењена у *there, then, that* (Зечевић 2013: 122).

Што се тиче превода овог пасуса на српски језик, запажамо неколико специфичности. Оно што прво примећујемо у преводу јесте одступање од оригинала у дословном преношењу свих одлика СНГ-а. Наиме, преводилац уопште није пренео експресивне елементе којима је био маркиран пасус из оригиналног дела (*Oh*, знаци итерпункције, ред речи). Слагање времена је

пренето у српски језик доследно, преводилац је користио одговарајуће време, тако да је очуван тај елемент оваквог типа дискурса. У овом делу, дакле, преводилац није очувао експресивност СНГ-а, али је задржао остале карактеристике. Морамо се међутим осврнути на превод прошлих времена. Наиме, знамо да у српском језику слагања времена нема, па тако и у преводу на српски језик можемо видети да се различити облици прошлог времена (Past Perfect, Simple Past) преводе искључиво перфектом.

Исто тако, често се дешава да се у преводу користи еквивалент који постоји у српском језику за дато време, уместо времена које је изворно употребљено у реченици или изјави, као у нашем следећем примеру, мада ваља истаћи да су времена углавном доследно превођена у овом роману, што видимо у трећем и четвртном примеру.

(2) They were [← are] ignorant, idle, and vain (*Pride and Prejudice* XXXVII: 206).

Биле су [Оне су] незналице, а поред тога и лење и сујетне (*Гордост и предрасуда* XXXVII: 150).

(3) The master of the house heard with real sorrow that they were [← are] to go so soon, and repeatedly tried to persuade Miss Bennet that it would [← will] not be safe for her—that she was [← is] not enough recovered; but Jane was firm here she felt herself to be right. (*Pride and Prejudice* XIII: 39).

Господар куће се много растужи кад зачу да оне ускоро одлазе, па неколико пута покуша да направи госпођицу Бенет да остане, јер се још није довољно опоравила. Али Џејн је била непоколебљива када је осећала да је у праву. (*Гордост и предрасуда* XIII: 65).

(4) As they walked home, Elizabeth related to Jane what she had seen [← saw] pass between the two gentlemen; but though Jane would have defended either or both, had they appeared to be in the wrong, she could no more explain such behaviour than her sister. (*Pride and Prejudice* XV: 46).

Док су ишле кући, Елизабет исприча Џејн шта се десило између ова два господина. Мада би Џејн бранила и једног и другог да је изгледало да су криви, она, као ни њена сестра, уопште није могла да објасни такво понашање. (*Гордост и предрасуда* XV: 73).

У наредном примеру, опет имамо помешане перспективе наратора и лика, где нам заправо неопходан и контекст, као једно од битних обележја СНГ-а, да бисмо разлучили шта мисли и шта каже наратор, а шта лик.

(5) **Her** astonishment, as **she** reflected on what had passed, was increased by every review of it. That **she** should receive an offer of marriage from Mr. Darcy! that **he** should have been in love with **her** for so many months! so much

in love as to wish to marry **her** in spite of all the objections which had made **him** prevent **his** friend's marrying her sister, and which must appear at least with equal force in **his** own case, was almost incredible! (*Pride and Prejudice* XXXIV: 114).

Њено чуђење било је све веће што је више размишљала о ономе што се десило. Да **њу** запроси господин Дарси! Да је **он** већ толико месеци заљубљен у **њу**! Да је толико заљубљен да жели да се ожени **њом** упркос свим замеркама због којих је спречио свог пријатеља да се ожени **њеном** сестром, а које важе бар једнако и за његов случај – било је то готово невероватно! (*Гордост и предрасуда* XXXIV: 190).

Први део пасуса дат је од стране наратора, односно из његове перспективе, који је, видимо, свестан тога да је главни лик, Елизабет, изненађења просидбом. Међутим, остатак пасуса је заправо перспектива Елизабет Бенет, са повременим појављивањем наратора. Мишљења која се овде исказују нису нараторова/ауторова мишљења, просидба није изненађење за наратора, у претходном делу књиге видимо да је аутор био свестан Дарсијевих мисли и жеља. Што се тиче скривених осећања, попут презира и нераумевања које можемо идентификовати у последњој реченици, није апсолутно јасно да ли то осећа Елизабет или наратор, а без контекста не бисмо могли ни да дознамо то.

Што се тиче превода на српски језик, можемо да запазимо како је у овом делу преводилац задржао експресивност, бар у погледу ортографских маркера. Ред речи је, међутим, промењен, односно модификован, тако да одговара српском језику, да звучи природније, и тиме није утицано на сам дискурс СНГ-а. Слагање времена је такође доследно преведено, и преводилац се овде скоро у потпуности држао оригинала. У овом делу, СНГ се махом користи двојачко: или да бисмо се укључили у оно што сам лик осећа, да бисмо следили његов ток мисли и оно кроз шта пролази (овде се то односи на Елизабет Бенет у већини случајева), или да би се нагласила иронија (Фулerton 2013:40).

СНГ се користи, мада ређе, и у функцији ироније и сарказма. Што се тиче 'ироничног' СНГ-а, овде је господин Колинс најчешћи 'објекат' овог типа говора, што можемо видети на основу следећег одломка:

(6) Mr. Collins was eloquent in her praise. The subject elevated him to more than usual solemnity of manner, and with a most important aspect he protested that he had never in his life witnessed such behavior in a person of rank – such affability and condescension, as he had himself experienced from Lady Catherine. She had been graciously pleased to approve of both the discourses which he had already had the honor of preaching before her. She **had also asked him** twice to dine at Rosings, and had sent for him only **the Saturday before**, to

make up her pool of quadrille in the evening. Lady Catherine was reckoned proud by many people he knew, but **he** had never seen anything but affability in her. She had always spoken to him as she would to any other gentleman; she made not the smallest objection to his joining in the society of the neighborhood, nor to his leaving his parish occasionally for a week or two, to visit his relations. (*Pride and Prejudice* XIV: 41).

Господин Колинс је речито хвалио леди. Та га је тема уздигла до још веће свечаности и изјавио је врло важно да он никада у животу није видео такво понашање код особе високог ранга – такву приступачност и благонаклоност на какве је лично наишао код леди Катрен. Она је благонаклоно похвалила обе проповеди које је већ имао част да одржи пред њом. Већ га је двапут звала на вечеру у Роузингс, а прошле суботе послала је по њега да би имала четвртог за картање те вечери. Многи који познају леди Кетрин сматрају је гордом, али је она за њега сушта приступачност. Она увек разговара са њим као што би разговарала са ма којим другим господином; она нема ништа против његовог учествовања у друштвеном животу суседства, нити против његовог повременог одласка из парохије на недељу-две, да би посетио своје сроднике. (*Гордост и предрасуда* XIV: 67).

У овом делу, Колинс говори о Кетрин. Овде запажамо, уз помоћ контекста, наравно, да су ово његове речи, а не речи наратора. Ово је искључиво ток мисли господина Колинса. То можемо видети и на основу лексике, ово су речи које користи Колинс, ако узмемо у разматрање целокупну књигу. Што се тиче одлика СНГ-а, у овом делу имамо слагање времена, експресивне маркере и специфичну интонацију (She **had also asked him** twice to dine at Rosings, and had sent for him only **the Saturday before**, to make up her pool of quadrille in the evening. Lady Catherine was reckoned proud by many people he knew, but **he** had never seen anything but affability in her) . Доминантна је и употреба прошлог перфекта (*had witnessed, had experienced, had pleased, had had the honour, had never seen, had asked, had spoken*) што је резултат слагања времена. Да ли је и у преводу коришћено давно прошло време, видимо у одломку на српском језику.

Овај одломак је, више него други, место где је преводилац прилично одступио од оригинала, у смислу одабира речи и свеукупног смисла реченице. Међутим у погледу СНГ-а, задржао је маркираност на местима где је требало. Специфична је употреба садашњег и прошлог времена на местима где је у оригиналу било давно прошло време. Ово је одлика СНГ-а у српском језику заправо – употреба наративног презента и перфекта. То доприноси динамичности текста, али и о стилистичкој обојености. Наиме, преводилац јесте преформулисао одређене делове текста, али то и јесте могуће урадити управо због тога што је у српском језику СНГ структурно флексибилнији, за разлику од енглеског језика, где је слагање времена једина могућа опција.

Ово нам можда отежава уочавање СНГ-а у српском језику, али је зато у енглеском језику његов неминовни показатељ.

5. Закључна разматрања

Као што смо могли да видимо, наведени фрагменти у СНГ-у нам отварају врата у унутрашњи свет ликова: СНГ нам омогућава да чујемо њихове мисли, да разумемо њихова осећања, као и да на основу реконструкције дијалога схватимо развој догађаја у роману. Иако је приповедач присутан у сваком тренутку, он је неопажен, управо због СНГ-а. Ово можемо да видимо и у енглеском језику и у српском, а на основу наших примера, видимо и то да се СНГ углавном верно преноси, али постоје места која су преводиоцима проблематична.

Пре свега, експресивност није увек доследно пренета са енглеског на српски језик, што смо могли да видимо на основу нашег првог примера. Слагање времена је следећа ствар која може бити узрок недоумица приликом превођења СНГ-а. Као што смо већ рекли, у енглеском језику је слагање времена неизоставно приликом употребе СНГ-а. У српском језику, међутим, на основу наших примера видимо да је преводилац сва прошла времена преводио махом презентом или перфектом. Ово је једно од одступања, условно речено, које се често јавља приликом превођења СНГ-, и то углавном ради „што лакшег праћења наративног тока романа“ (Зечевић 2013:125).

Исто тако, неретко се дешава и да преводилац преведе облик енглеског перфекта српским перфектом, где се заправо мора употребити презент, због слагања времена. Међутим, у тим ситуацијама не може бити јасно да ли је у питању пропуст преводиоца у идентификацији СНГ-а или је наменски преведено на тај начин, у смислу интервенције преводиоца.

Уопштено гледано, ако изузмемо експресивност која је била проблематична у овом преводу, преводилац је у осталим деловима остао близак наративној структури оригинала, па се тако лексичка и синтаксичка структура оригинала и превода не разликују у великој мери. У оба случаја, и у енглеском и у српском језику, без проблема уочавамо СНГ. Субјективност, као једна од експресивних одлика СНГ-а сачувана је у свим примерима, из разлога што се мисли јунака и не могу преносити другачије. Највише одступања се може уочити у преводу времена, и у преношењу референцијалности, на оним местима где је било тешко решити двосмисленост.

У нашем раду видели смо да је најпроблематичније превођење СНГ-а у смислу слагања времена и преношења експресивности, као и задржавања стилског двогласја које у преводу на српски често постаје једноглас. Очу-

вање карактеристика СНГ-а често подразумева интервенцију преводиоца, тако да постоји могућност својеврсног одступања од оригинала, у циљу верног преношења СНГ-а. Међутим, дискутабилно је у којој мери и када је то дозвољено приликом превођења. Свакако можемо закључити да превођење СНГ-а представља једну од највећих потешкоћа у преводилачкој пракси и да је потребно јако добро познавати језик на који се преводи, као и језик са ког се преводи да би превод био доследан и веродостојан.

Извори

Džejn Ostin, *Gordost i predrasuda*, Alnari: Beograd, 2011.

Jane Austin, *Pride and Prejudice*, Berkshire: Penguin Popular Classics, 1994 (first published in 1813).

Литература

Басау 2007: С. Bosseaux, *How Does It Feel? Point of View in Translation*, New York: Rodopi.

Бахтин 1980: М. Bahtin, *Marksizam i filozofija jezika*, Beograd: Nolit.

Бреј 2007: J. Bray, The 'dual voice' of free indirect discourse: a reading experiment, *Language and Literature*, 16/1, 37–52.

Бринтон 1980: L. Brinton, 'Represented Perception: A Study in Narrative Style', *Poetics*, 9, 363–381.

Зечевић 2013: С. Зечевић, Слободни неуправни говор у роману Вирџиније Вулф *To the Lighthouse* и његови преводни еквиваленти у српском језику, *Наслеђе*, 26, 115–126.

Каравесовић 2010: Д. Каравесовић, Слободни неуправни говор енглеско-српске паралеле. *Наслеђе*, 15/2, 43–54.

Ковачевић 2012: М. Ковачевић, О граматичко-стилистичком терминосистему туђег говора, *Српски језик*, 17/1–2, 13–38.

Лоц 1990: D. Lodge, *After Bakhtin: Essays on Fiction and Criticism*, London: Routledge.

Принс 2003: G. Prince, *A Dictionary of Narratology*, Lincoln: University of Nebraska Press.

Рајић 2010: Ј. Рајић, Слободан неуправни говор: језичка реализација полифоничног исказа у наративном дискурсу, *Српски језик*, 15/1–2, 515–524.

Фулертон 2013: S. Fullerton, *Celebrating Pride and Prejudice, 200 years of Jane Austen's Masterpiece*, Minneapolis: Voyageur Press.

Milica M. Kočović

FREE INDIRECT SPEECH IN JANE AUSTEN'S NOVEL
PRIDE AND PREJUDICE: ITS USE AND TRANSLATIONAL
EQUIVALENTS IN SERBIAN

Summary

The paper analyzes free indirect speech in Jane Austen's novel *Pride and Prejudice* and its translation into the Serbian language. Having in mind that free indirect speech is a contemporary topic, as well as an appealing one, we have decided to analyze it in the novel whose author was famous for using it. Firstly, the paper presents free indirect speech's features and indicators, as it has been introduced in the literature so far. After that, we explain its usage in this novel and its formal indicators. Lastly, the paper compares the translation of the novel and the novel itself, in terms of consistency of the translation of free indirect speech and its features. The research shows that free indirect speech was not always kept in the translation consistently, and polyphony was lost in certain places. Sequence of tenses, as an indicator of free indirect speech in the English language, was most challenging in the Serbian translation, where there is no equivalent. When it comes to translation science, free indirect speech turns out to be very demanding and complicated for translating, which leads to the conclusion that before translating it into the Serbian language, the translator must know all features of free indirect speech in detail.